

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ДЖЕРЕЛІЙ ВАЛЕРІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 349.6

**ПРАВОВА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В МІСТАХ**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право;
природоресурсне право»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор **Гетьман Анатолій Павлович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, проректор з наукової роботи, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Єрмоленко Володимир Михайлович**, Національний університет біоресурсів і природокористування України, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука;

– кандидат юридичних наук **Савчук Олена Олександрівна**, Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, науковий співробітник.

Захист відбудеться 05 березня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано 01 лютого 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Р. Дашковська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасне місто представляє собою складний економіко-географічний, архітектурно-будівельний і культурний комплекс, що характеризується широким спектром соціальних, інженерно-технічних й екологічних проблем, зумовлених високою концентрацією великої кількості населення на порівняно невеликій території поряд із джерелами забруднення навколишнього середовища. Зростання міст пояснюється економічними перевагами концентрації виробництва, широкими можливостями його спеціалізації та зосередження в межах порівняно невеликих територій, а також найбільш ефективним докладанням в них зусиль і знань в будь-якій сфері діяльності, використанням соціально-культурного потенціалу міста. У той же час процес концентрації виробництва і населення супроводжується інтенсивним впливом на навколишнє середовище, викликаючи його руйнування, і вступає в явне протиріччя з історичним призначенням і роллю міста як засобу поліпшення умов життя та добробуту людей. Зростання міст призводить до інтенсивного розширення міських територій.

Окремим аспектам правової охорони навколишнього природного середовища в містах присвячені праці дослідників у галузі екологічного права: В. І. Андрейцева, Г. В. Анісімової, Г. І. Балюк, Н.В. Барбашової, Л.О. Бондаря, В. Л. Бредіхіної, А. П. Гетьмана, О. В. Донець, Т. В. Єрмолаєвої, В. М. Єрмоленка, В. А. Зуєва, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, В. В. Костицького, М. В. Краснової, С.В. Кузнецової, В. І. Лозо, Н. Р. Малишевої, М. І. Малишка, А. М. Мірошниченка, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, О.О. Погрібною, С. В. Разметаєва, А. К. Соколової, П. В. Тихого, О. М. Ткаченко, М. К. Черкашиної, В. С. Шахова, Ю. С. Шемшученка, В. В. Шеховцова, М. В. Шульги та ін.

Теоретичну базу роботи склали розробки представників еколого-правової науки і вчених-правників пострадянського простору, як-от Г.О. Аксеньонка, В.П. Балезіна, С.А. Боголюбова, М.М. Брінчука, М.І. Васильєвої, А.К. Голіченкова, О.Л. Дубовик, Б.В. Ерофєєва, О.С. Колбасова, О.І. Крассова, В.В. Петрова, Г.П. Серова, В.В. Саскевича, О.М. Турубінера.

Важливе значення також має звернення до наукових праць з конституційного, адміністративного права, державного управління і місцевого самоврядування, зокрема, таких вчених як: В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, І.Л. Бородіна, А.С. Васильєва, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, С.В. Ківалова, Л.В. Ковалія, І.Б. Коліушка, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.І. Остапенка, А.О. Селіванова, В.С. Журавського, С.А. Квітки, В.С. Куйбіди, О.Д. Лазора, В.Я. Малиновського, О.Ф. Фрицького.

Комплексний характер об'єкта даного дослідження зумовили необхідність використання в роботі публікацій вітчизняних і зарубіжних учених міждисциплінарного характеру – екології міст, історії і теорії містобудування, урбаністики, економіки природокористування і охорони навколишнього середовища, регіональної економіки тощо.

Однак в юридичній науці України відсутнє комплексне наукове дослідження природи і механізму правової охорони навколишнього природного середовища в містах, яке б відповідало потребам сьогодення, враховувало зміни, що сталися в останні роки у розвитку правової системи нашої держави, й проблеми законодавчого регулювання, виявлені практикою екологічних відносин, а також включало в себе вивчення міжнародних і європейських стандартів правового регулювання у цій сфері. Усе це обумовлює актуальність теми заявленого дисертаційного дослідження.

Актуальність обраної теми підкреслюється на рівні державних стратегічних документів. Так, Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI, передбачають необхідність впровадження екологічної складової в стратегічні документи розвитку міст та регіонів, урахування вимог Ольборзької хартії під час проведення оцінки регіональних програм соціального та економічного розвитку, перегляд до 2020 року генеральних планів розвитку великих міст з метою імплементації положень зазначених міжнародних документів. Виконання і правове забезпечення такого стратегічного завдання потребує належної доктринальної бази.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано на кафедрі екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до цільових комплексних програм «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (державна реєстрація № 0111U000962) і «Проблеми вдосконалення правового регулювання користування природними ресурсами та комплексами в Україні» (державна реєстрація № 0116U006161).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 3 від 27.03.2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є надання комплексної характеристики механізму правової охорони навколишнього природного середовища в містах. Для досягнення вказаної мети було поставлено такі завдання:

- висвітлити підходи до правового визначення міст та узагальнити представлені у науці позиції щодо їх характеристики;
- розкрити й узагальнити історико-правові засади генези правового регулювання діяльності міст та визначити етапи розвитку доктринальних підходів до розкриття їх ролі у впливі на навколишнє природне середовище;
- визначити юридичний зміст поняття «правова охорона навколишнього природного середовища міста»;
- охарактеризувати пріоритетні принципи правового регулювання на рівні екологічного законодавства правової охорони навколишнього

природного середовища в містах;

- розкрити правову природу урбанізації як прояву глобалізації у світі і фактору впливу на навколишнє природне середовище;

- надати характеристику міжнародному, європейському, національному й локальному рівню правового регулювання охорони навколишнього природного середовища у містах як елементу забезпечення сталого розвитку;

- сформулювати теоретичні висновки й розробити практичні рекомендації з підвищення ефективності екологічного законодавства в контексті міжнародних і європейських стандартів правової охорони навколишнього природного середовища в містах з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері гармонійної взаємодії суспільства і довкілля, що складаються у зв'язку зі правовою охороною навколишнього природного середовища і потребують удосконалення в контексті міжнародних і європейських стандартів правового регулювання.

Предметом дослідження є права охорона навколишнього природного середовища в містах.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети та завдань у роботі використано як загальнонаукові (діалектичний, системний, синергетичний, аналізу та синтезу, формально-логічний, інструментальний та ін.), так і спеціально-наукові методи (історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний та ін.).

Діалектичний метод дозволив визначити стан, тенденції і перспективи розвитку правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища міст у контексті міжнародних і європейських стандартів. Системний метод було використано для аналізу екологічного законодавства України, а також правових документів Європейського Союзу, Ради Європи, ООН, інших міжнародних організацій та окремих держав з метою узагальнення наявного позитивного досвіду правового регулювання питань, пов'язаних із охороною навколишнього природного середовища міст. Формально-логічний метод застосовувався для виявлення зв'язків і суперечностей у понятійно-категоріальному апараті, що існує в теорії екологічного права, національному і міжнародному екологічному праві з питань правової охорони навколишнього природного середовища міст. Метод аналізу та синтезу дав змогу дослідити теоретичні передумови формування інституту реформування екологічного законодавства у сфері правової охорони навколишнього природного середовища міст. Конкретні пропозиції щодо оновлення системи національного екологічного законодавства України сформульовано завдяки використанню методу правового моделювання. За допомогою історико-правового методу вивчалися становлення і розвиток правових основ реформування екологічного законодавства в Україні в

контексті правової охорони навколишнього середовища міст, а порівняльно-правовий і формально-юридичний методи дозволили дослідити і порівняти нормативно-правові акти національного законодавства із міжнародними, європейськими стандартами правового регулювання, а також із правовим регулюванням в інших державах.

Нормативну основу дослідження склали: Конституція України, Земельний кодекс України, Водний кодекс України, Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про планування і забудову територій», «Про благоустрій населених пунктів», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про санітарне та епідемічне благополуччя населення», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад» та інші законодавчі акти, що регламентують відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також правові акти міжнародного і регіонального характеру.

Для дослідження ролі локального правового регулювання у забезпеченні правової охорони навколишнього природного середовища міст у роботі застосовувалися матеріали практики, зокрема, Національні доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні (Міністерство екології та природних ресурсів України), Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища (усього 25 звітів), місцеві стратегії (програми) екологічного розвитку окремих міст України (Харків, Вінниця, Кременчук, Енергодар та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що надано комплексну характеристику механізму правової охорони навколишнього природного середовища в містах. У роботі зроблено низку теоретичних і практичних висновків, що мають самостійний, творчий характер.

Уперше:

– розроблено авторське визначення поняття «правова охорона навколишнього природного середовища міста» як системи нормативних і індивідуальних правових приписів, які виробляються і закріплюються на міжнародному, регіональному, національному і локальному рівнях з метою забезпечення збереження і відновлення навколишнього природного середовища міста, а також інституційні механізми забезпечення їх ефективної реалізації;

– узагальнено напрями правового регулювання на локальному рівні (органами місцевого самоврядування) з метою мінімізації негативного впливу міст на навколишнє природне середовище: у сфері реалізації повноважень щодо планування землекористування й залучення інвестицій органи місцевого самоврядування мають забезпечувати інклюзивність процесу прийняття рішень з метою залучення до їх вироблення усіх зацікавлених сторін, у першу чергу вразливі групи населення; з метою зменшення

парникових викидів органи місцевого самоврядування можуть використовувати різні моделі сприяння розвитку мережі громадського транспорту й підвищення переваг його використання перед особистим автомобільним транспортом; комбінування правил (у тому числі щодо комерційних і промислових енергетичних стандартів) і стимулів, заохочувальних заходів (зокрема, для підтримки споруд із «зеленими кришами» або пасивного сонячного нагрівання) з метою стимулювання суб'єктів господарювання у містах працювати у спосіб, який мінімізує їх вплив на зміну клімату; використовувати різноманітні стимули, у тому числі гранти, позики та субсидії з метою стимулювання запровадження нових технологій;

– запропоновано виокремити такі періоди розвитку наукової думки щодо зміни клімату і ролі цих процесів на рівні міського середовища, під впливом яких формувалося й розвивалося правове регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища міст: 1) ХІХ ст. – перші дослідження «парникового ефекту» (Жан-Батіст Фур'є, Сванте Арреніус та ін.); 2) 1950-1970-ті роки – збільшення інформації про вплив парникових газів на клімат у світі, розвиток різноманітних екологічних ініціатив; у 1979 р. відбулась Перша Всесвітня кліматична конференція (Женева, Швейцарія), яка закликала уряди прогнозувати і попереджати потенційні антропогенні зміни клімату; 3) 1980-1990-ті роки – запровадження інституційних механізмів протидії змінам клімату (у 1988 р. було створено Міжурядову групу експертів зі зміни клімату для проведення регулярних науково-технічних оцінок зміни клімату; у 1992 р. у Нью-Йорку прийнято Рамочну конвенцію Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату; 4) розвиток міжнародно-правової основи забезпечення навколишнього природного середовища, серед пріоритетів – міське середовище (Київський протокол, Марракешські угоди, Балійська дорожня карта, Копенгагенська угода, Канкунські угоди тощо); 5) з початку 2000-х років – розвиток альтернативних міжнародно-правовому регулюванню механізмів забезпечення охорони навколишнього природного середовища;

– обґрунтовано висновок, відповідно до якого правова охорона навколишнього природного середовища міст має відбуватись з урахуванням концепції сталого розвитку міст, яка включає в себе такі елементи: 1) доступність державних послуг для міських бідних; 2) створення сільськогосподарських структур, ділянок у межах міста (в центрі або передмістях); 3) використання відновлюваних джерел енергії; 4) використання екологічного проектування; 5) використання методів зниження необхідності кондиціонування повітря; 6) створення швидкого, надійного, доступного та зручного громадського транспорту у всіх його формах; 7) скорочення будівництва та збільшення кількості зелених зон; 8) зменшення розростання міст, пошук нових шляхів, що дозволять людям жити ближче до місця роботи; 9) ефективне управління відходами та

системами переробки, та ін.;

– визначено, що метою реалізації європейської моделі правової охорони навколишнього середовища міста є забезпечення екологічної безпеки міст, відтворення природних об'єктів та комплексів, що включає в себе: 1) захищеність навколишнього середовища, високу еко-ефективність і невеликий «екологічний слід»; 2) управління матеріальними ресурсами на стійкій основі й відокремленість економічного прогресу від споживання ресурсів; 3) високу ефективність використання енергії та відновлювальних джерел енергії, низький рівень викидів вуглецю, стійкість до впливу зміни клімату; 4) мінімізацію міської забудови, зведення до мінімуму використання земель із новими родовищами й природними зонами; щільність і компактність міст знижує енергетичні потреби, забезпечує мобільність й пропонує можливості для більш ефективного використання землі, та ін.;

– визначено поняття «принципів правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в містах», під якими запропоновано розуміти систему основоположних засад, керівних ідей, базових вимог, спрямованих на забезпечення збереження і відновлення навколишнього природного середовища міста, а також ефективного функціонування інституційних механізмів їх реалізації. Серед таких принципів названо: стійкість правового регулювання, збалансованість соціальних, економічних і екологічних потреб сучасних та майбутніх поколінь, субсидіарність при визначенні відповідальності за порушення відповідних правових вимог, рівність доступу до процесів прийняття рішень та основних потреб міського життя; ефективність надання суспільних послуг та сприяння розвитку місцевого економічного розвитку; прозорість та підзвітність відповідальних осіб та усіх зацікавлених сторін; безпека людей та їх життєвого середовища;

– науково обґрунтовано й доведено існування такого інституту права як інститут правової охорони навколишнього природного середовища в містах (під яким слід розуміти комплексний і універсальний інститут екологічного права, що являє собою сукупність відокремлених і взаємопов'язаних правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю збереження й відновлення навколишнього природного середовища у містах).

Удосконалено:

– підхід, відповідно до якого, місто визначається як складна динамічна система, що включає природну (сукупність біогенних і абіогенних факторів), техногенну (міська забудова, інженерна та транспортна інфраструктури тощо) та соціальну (суспільна організація населення, культурно-побутове обслуговування, охорона здоров'я та ін.) складові, які функціонально і територіально тісно взаємопов'язані між собою і оцінюються з позицій сприятливості (несприятливості) для людини, як центрального компонента міського середовища;

– характеристики основних потенційних негативних наслідків зміни

клімату, що знаходять прояв у містах й потребують врахування при визначенні напрямів правового регулювання, серед яких: тепловий стрес; підтоплення; зменшення площ та порушення видового складу міських зелених зон; стихійні гідрометеорологічні явища; зменшення кількості та погіршення якості питної води; зростання кількості інфекційних захворювань та алергійних проявів; порушення нормального функціонування енергетичних систем міста;

– висновок про те, що реалізація на практиці європейської моделі сталого міського розвитку, у тому числі її юридичне забезпечення, має враховувати ускладнюючі фактори (специфіка кожного міста, що може бути зумовлена старінням населення окремих міст або субурбанізацією тощо; ускладненість надання комунальних послуг через надмірну експлуатацію природних ресурсів, недостатність мереж громадського транспорту та ін.; розростання міст і ущільнення ґрунту створюють загрозу для біорізноманіття та збільшують ризик як затоплень, так і нестачі води тощо);

– пропозиції щодо необхідності врахування такого компоненту як правова охорона навколишнього природного середовища міст при здійсненні реформ в Україні (національна модель управління реформами передбачає 18 реформ, жодна з яких не враховує відповідних екологічних потреб).

Набули подальшого розвитку:

– пропозиції внести зміни до чинного законодавства України, відповідно до яких критеріями віднесення населених пунктів до категорії міських є такі: місцеві системи розселення (територія); характеристика населення; економічний потенціал; інфраструктура; фінансова спроможність територіальної громади; функції та завдання, що виконуються органами влади; предмет відання та ін;

– розкриття змісту сучасної концепції сталого міста крізь такі компоненти, як: соціальний розвиток (освіта і охорона здоров'я, харчування, «зелене будівництво і планування», водопостачання, «зелений» громадський транспорт, доступ до «зелених» джерел електроенергії, місця для відпочинку тощо); економічний розвиток (зростання «зеленого» виробництва, забезпечення належних умов зайнятості населення, виробництво і розподіл поновлюваних джерел енергії, технологічність і інноваційність); захист навколишнього природного середовища (управління лісами та ґрунтами, управління відходами та утилізацією відходів, енергоефективність, управління водними ресурсами (включаючи прісноводні), покращення якості повітря, збереження, адаптація та пом'якшення кліматичних змін); міське управління (планування та децентралізація, зменшення нерівності, сприяння реалізації громадянських та політичних прав, підтримка місцевих, національних, регіональних та глобальних зв'язків);

– обґрунтування того, що ефективний механізм правової охорони навколишнього природного середовища може бути створено тільки з урахуванням принципу мультирівневого управління, який передбачає

координацію дій між містами, регіональним, національним і європейським рівнем прийняття рішень. Відповідний висновок має враховуватися при проведенні реформи децентралізації в Україні;

– рекомендації щодо включення до національних і регіональних доповідей щодо стану навколишнього природного середовища в Україні та в її окремих регіонах комплексної інформації щодо стану навколишнього природного середовища у містах, а також інформації щодо його правової охорони, наявних колізіях і прогалинах.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки, практичні пропозиції можуть бути застосовані:

у науково-дослідницькій галузі – для подальшого дослідження проблем правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в містах;

у правотворчій діяльності – як теоретичний матеріал при опрацюванні і прийнятті законів та інших нормативно-правових актів, що визначають засади реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища в містах;

у правозастосовній сфері – при узагальненні судової практики, наданні рекомендацій із застосування законодавства, що визначає засади правової охорони навколишнього природного середовища в містах;

у навчальному процесі – при підготовці, відповідних розділів підручників, у викладанні навчальних курсів, в науково-дослідницькій роботі студентів.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертації обговорювались на засіданнях кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ключові положення роботи були представлені автором на науково-практичних конференціях, круглих столах, серед яких: III Міжнародна науково-практична конференція «Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина» (22 травня 2015 р., м. Полтава), Міжнародні науково-практичні конференції «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (8-9 грудня 2017 р., м. Київ), «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (22-23 грудня 2017 р., м. Запоріжжя).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки, сформульовані в дослідженні, знайшли відображення у 9 наукових працях, у тому числі чотирьох статтях у фахових наукових виданнях України, двох статтях у наукових періодичних виданнях інших держав і трьох тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, які включають в себе сім підрозділів, а також висновків і списку використаних джерел (308 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 228 сторінки, з яких 188 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими планами та програмами, мета й задачі, об'єкт і предмет, методологія дослідження, новизна та практичне значення одержаних результатів, відомості про апробацію результатів роботи, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У розділі 1 «Навколишнє природне середовище в містах як об'єкт правової охорони» визначено такі ключові для дослідження поняття як «місто», «урбанізація», «зміна клімату», «принципи правової охорони навколишнього природного середовища в містах», «механізм правової охорони навколишнього природного середовища в місті». Окрему увагу приділено питанню про основні етапи розвитку наукової думки і правового регулювання питань правової охорони навколишнього природного середовища в місті.

У підрозділі 1.1 «Поняття міста для цілей правового забезпечення охорони навколишнього природного середовища» наведено огляд представлених у науці підходів до розуміння такого утворення як місто, розглянуто досвід правового регулювання в Європейському Союзі, а також на рівні міжнародних організацій (ООН, Рада Європи тощо).

Відзначено, що для цілей правової охорони навколишнього природного середовища міст міське середовище має розглядатися як ієрархічно організована багаторівнева складна система, яка включає в себе такі підсистеми: житлові і виробничі будівлі, споруди, інженерні мережі; рекреаційні наземні території і водні об'єкти (алей, сади, парки, бульвари, річки, канали, ставки, узбережжя і ін.); обслуговуючі центри міської інфраструктури (полігони, склади, звалища відходів); ґрунтовий покрив; повітряний басейн; геологічне середовище тощо. Перераховані складові міської системи – супідрядні міській системі ієрархічні системи меншого порядку. Розуміння такої багаторівневої будови для цілей правового регулювання є важливим, оскільки дозволяє відповідним чином враховувати вказані складові при визначенні моделей регулювання.

У підрозділі 1.2 «Урбанізація як прояв глобалізації у світі і фактор впливу на навколишнє природне середовище» констатовано, що однією з рис сучасної урбанізації є концентрація значної кількості населення переважно у великих містах і відповідно їх подальше зростання. Таким чином, відбувається формування урбанізованого середовища або урбоєкосистеми, що є якісно новим фізико-географічним станом геосередовища, який виникає внаслідок тривалого розвитку міста. Під час його формування змінюються всі компоненти: атмосфера, клімат, рослинний покрив, тваринний світ, ґрунти, поверхнева гідросфера, геодинамічний стан території. Вирішення проблеми щодо впливу міст на навколишнє природне середовище вимагає від жителів міст, громадянського суспільства, бізнесу, місцевої і центральної влади, а також міжнародних організацій спільної роботи.

У підрозділі 1.3 «Зміна клімату: вплив на розвиток міст і правові

інструменти запобігання негативним наслідкам» обґрунтовано, що до основних потенційних негативних наслідків зміни клімату, що можуть проявлятися у містах, належать: тепловий стрес; підтоплення; зменшення площ та порушення видового складу міських зелених зон; стихійні гідрометеорологічні явища; зменшення кількості та погіршення якості питної води; зростання кількості інфекційних захворювань та алергійних проявів; порушення нормального функціонування енергетичних систем міста. Викладене вище вказує на необхідність врахування заходів з адаптації до кліматичної зміни до Генеральних планів розвитку міст України.

Базовими аспектами у сфері адаптації до зміни клімату, які мають враховуватися при визначенні змісту і напрямів правової охорони навколишнього природного середовища в містах, є: визначення шляхів досягнення скорочення або обмеження викидів парникових газів; створення і стійке функціонування національної системи для оцінки викидів і поглинання парникових газів, національної системи реєстрації; розробка програми участі у гнучких механізмах Кіотського протоколу – проєктах спільного впровадження та міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів; наукова підтримка всієї діяльності, пов'язаної з питанням зміни клімату; участь громадськості у прийнятті рішень з національних і регіональних дій в області зміни клімату, що є складовою побудови громадянського суспільства в державі.

У підрозділі 1.4 *«Захист навколишнього природного середовища у містах як елемент забезпечення сталого розвитку»* встановлено, що появі концепції стійкого (сталого) міста передувала концепція еко-міста, або зеленого міста. Відповідно до неї екологічно чисте місто, або еко-місто – це місто, спроектоване з урахуванням впливу на довкілля, заселене людьми, які прагнуть мінімізувати споживання енергії, води та продуктів харчування, виключити нерозумне вивільнення теплової енергії, забруднення повітря вуглекислим газом і метаном, а також забруднення води.

Обґрунтовано висновок, що сучасна концепція сталого міста включає в себе такі компоненти: 1) соціальний розвиток (освіта і охорона здоров'я, харчування, «зелене будівництво і планування», водопостачання, «зелений» громадський транспорт, доступ до «зелених» джерел електроенергії, місця для відпочинку тощо); 2) економічний розвиток (зростання «зеленого» виробництва, забезпечення належних умов зайнятості населення, виробництво і розподіл поновлюваних джерел енергії, технологічність і інноваційність); 3) захист навколишнього природного середовища (управління лісами та ґрунтами, управління відходами та утилізацією відходів, енергоефективність, управління водними ресурсами (включаючи прісноводні), покращення якості повітря, збереження, адаптація та пом'якшення кліматичних змін); 4) міське управління (планування та децентралізація, зменшення нерівності, сприяння реалізації громадянських та політичних прав, підтримка місцевих, національних, регіональних та

глобальних зв'язків).

У розділі 2 «Правова охорона навколишнього природного середовища в містах: європейський, національний і локальний рівні» надано характеристику механізму. Окрему увагу приділено міжнародним і національним стандартам їх правового регулювання.

У підрозділі 2.1 «Європейські стандарти забезпечення правової охорони навколишнього природного середовища в містах» підкреслено, що спрямованість Сьомої програми дій в галузі навколишнього природного середовища, яка наразі діє в Європейському Союзі, визначено в інтересах ефективного використання ресурсів та досягнення низьковуглецевої економіки, яка захищає та збільшує природний капітал та забезпечує охорону здоров'я та благополуччя населення, націлена на досягнення цілей в галузі навколишнього середовища та зміни клімату, щодо яких ЄС погодився створити правові рамки екологічної політики на період до 2020 року та встановити довгострокове бачення до 2050 року для ЄС та його держав-членів. При цьому підтверджується розуміння сталого міста як такого, яке сприяє суспільству бути економічно, екологічно та соціально стійким, здійснювати лише мінімальний вплив на навколишнє природне середовище, сприяти створенню нових технологій, створювати робочі місця, зберігати природну культурну спадщину та пропонувати соціальний захист. Це також місто, яке надає можливість місцевій громаді брати участь у процесі прийняття рішень місцевими органами влади.

Відзначено, що окрема увага також має приділятися ролі бізнес-структур у забезпеченні охорони навколишнього природного середовища в містах. Необхідним є поєднання політик та інструментів, які дозволять підприємствам покращити розуміння впливу своєї діяльності на навколишнє природне середовище та керувати цим впливом. Такі інструменти включають економічні стимули, ринкові інструменти, інформаційні вимоги, а також добровільні інструменти та заходи, які доповнюють законодавчу базу та залучають зацікавлених сторін на різних рівнях.

У підрозділі 2.2 «Національна стратегія правової охорони навколишнього природного середовища в містах» викладено такі рекомендації щодо розробки національної стратегії правової охорони навколишнього природного середовища в містах: 1) стратегія має бути базовано на підході, коли беруться до уваги не тільки викиди, але й інші ризики, що можуть виступити бар'єром стійкого розвитку міста, реалізації того чи іншого кліматичного і соціально-економічного сценарію; 2) стратегія, пов'язана з правовою охороною навколишнього природного середовища в містах, має враховувати як короткострокові, так і довгострокові питання й потреби; 3) стратегії мають включати нові підходи, які б підтримували багаторівневі і багатопрофільні заходи, засновані на різних очікуваннях широкого кола партнерів.

Констатовано також, що основними характеристиками належного

міського управління є: стійкість – збалансованість соціальних, економічних та екологічних потреб сучасних та майбутніх поколінь; субсидіарність визначення відповідальності та ресурсів на найближчому відповідному рівні; рівність доступу до процесів прийняття рішень та основних потреб міського життя; ефективність надання суспільних послуг та сприяння розвитку місцевого економічного розвитку; прозорість та підзвітність відповідальних осіб та усіх зацікавлених сторін; безпека людей та їх життєвого середовища.

У підрозділі 2.3 «Локальне правове регулювання в системі забезпечення охорони навколишнього природного середовища в містах» обґрунтовано висновок, що влада на рівні міста може використовувати різні засоби реалізації ініціатив, спрямованих на захист навколишнього природного середовища міста. Усі вони можуть бути об'єднані в три категорії: економічні стимули (наприклад, оподаткування, ціноутворення на енергію та ін.); нормативні вимоги (наприклад, вимоги до проектування міст, будівельні стандарти тощо); інформаційні програми (зокрема, кампанії щодо підвищення енергоефективності та ін.). Додатково до цих заходів можна також назвати системи добровільної оцінки, участь приватних суб'єктів в схемах скорочення споживання енергії, що призводить до підвищення очікувань щодо енергоефективності в комерційному середовищі.

З точки зору способів управління, які використовуються місцевою владою з метою забезпечення захисту навколишнього природного середовища у містах, виділено такі підходи: 1) забезпечення добровільного характеру дій – використання «м'яких» форм регулювання з метою заохочення відповідних дій з боку як приватних, так і публічних суб'єктів; 2) державно-приватне надання низьковуглецевих інфраструктур і послуг; 3) мобілізація, коли приватні суб'єкти прагнуть залучити інші організації до життя відповідних заходів, наприклад, шляхом освітніх кампаній.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, яке полягає у наданні комплексної характеристики механізму правової охорони навколишнього природного середовища в містах.

Основні наукові й практичні результати дослідження є такими:

1. Місто визначено як складна динамічна система, що включає природну (сукупність біогенних і абіогенних факторів), техногенну (міська забудова, інженерна та транспортна інфраструктури тощо) та соціальну (суспільна організація населення, культурно-побутове обслуговування, охорона здоров'я та ін.) складові, які функціонально і територіально тісно взаємопов'язані між собою і оцінюються з позицій сприятливості (несприятливості) для людини, як центрального компонента міського середовища.

2. На законодавчому рівні має бути закріплено критерії віднесення населених пунктів до категорії міських, до яких слід віднести такі: місцеві

системи розселення (територія); характеристика населення; економічний потенціал; інфраструктура; фінансова спроможність територіальної громади; функції та завдання, що виконуються органами влади; предмет відання та ін.

3. Такий формат організації проживання населення як місто є затребуваним у сучасному світі, що зумовлено відповідними об'єктивними факторами: соціально-економічний ефект такої організації проживання – зосереджуючи людей, інвестиції та ресурси (процес, відомий як агломерація), міста посилюють можливості для економічного розвитку, інновацій та соціальної взаємодії; міста також дозволяють знизити витрати на забезпечення таких послуг як водопостачання та водовідведення, охорона здоров'я, освіта, електрика, служби екстреної допомоги та громадські зони відпочинку.

4. Глобальний виклик розвитку міст у XXI ст. полягає в пошуку шляхів, за якими міське планування та управління не лише відповідають потребам міських жителів у великих, швидко зростаючих містах, але задовольняють ці потреби в такий спосіб, щоб визнати взаємозалежні відносини міст та екосистем, частиною яких вони є. Зміцнюється консенсус щодо того, що редукаціоністський підхід до командної форми контролю не є оптимальним способом взаємодії з тим, що по суті є динамічною системою адаптивної життєдіяльності; стійкість та адаптація є чинниками добробуту міст. Це вимагає значного перегляду традиційної моделі розвитку міст і правового регулювання відповідних процесів.

5. Найбільш серйозними викликами у контексті впливу міст на навколишнє природне середовище є такі: 1) діяльність, здійснювана безпосередньо у містах, є істотним джерелом парникових газів; 2) міська форма і міська економіка виступають ключовими факторами, які впливають на виброси на рівні міста; 3) робота над тим, щоб громадський транспорт був максимально комфортним засобом пересування для того, щоб все більше жителів міст відмовлялися від користування особистим транспортом на користь громадського; 4) комбінування правил і стимулів, заохочувальних заходів може стимулювати суб'єктів господарювання у містах працювати таким чином, щоб мінімізувати їх вплив на зміну клімату; 5) органи влади на місцях (органи місцевого самоврядування і місцеві органи виконавчої влади) мають відповідні можливості для безпосередньої участі громадян у формуванні їх поведінки.

6. Поєднання негативних наслідків урбанізації та кліматичної зміни, що спостерігається у великих містах, створюють пряму загрозу екологічній, економічній та соціальній стабільності у світі. Посилення проявів зміни клімату та аналіз їх негативних наслідків у містах свідчать, що зміна клімату спричинює виникнення у містах унікальних проблем, що є невластивими для інших типів людських поселень. Кліматичні зміни можуть спричинити прямі (фізичні) ризики (підтоплення, аномальна спека, посилена міськими мікрокліматичними особливостями, тощо) та непрямі – порушення

нормального функціонування окремих систем міста та складнощі у наданні базових послуг населенню (водопостачанні, міському транспорті, енергозабезпеченні тощо).

7. Серед підходів до розкриття змісту концепції стійкого розвитку можна виділити такі. У межах першого підходу стійкий розвиток розглядають у контексті динамічної рівноваги, що передбачає в системі «людина-природа» використання суспільством ресурсів природного середовища з мінімальним втручанням в екосистему з метою задоволення потреб людини. Перевагою такого підходу є те, що його вихідна теза полягає у такому: розвиток економічної підсистеми повинен супроводжуватися мінімальним втручанням в екологічну підсистему. За другого підходу стійкий розвиток визначають крізь призму гармонізації продуктивних сил, що дозволяє досягати збалансованого розвитку соціо-економіко-екологічної системи. За третього підходу стійкий розвиток потрактовують в аспекті здатності системи до захисту. Позитивним моментом такого підходу визнано акцентування на захисті соціальної, економічної та екологічної системи від негативних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру.

8. Світовий досвід свідчить про виняткову роль місцевої влади у процесі забезпечення стійкого розвитку держав світу. Міста відіграють ключову роль у процесах зміни стилю життя населення, моделей виробництва та споживання, просторової структури розселення та розміщення виробництва. До основних завдань міської влади відносять: вирішення проблем сталого місцевого розвитку, надання громадянам якісних муніципальних послуг, забезпечення належної якості життя на місцевому рівні. На додаток до цього «органи місцевої влади повинні: визначати шляхи та ефективні механізми залучення громадян на всіх етапах прийняття управлінських рішень; забезпечити прозорість процесів прийняття управлінських рішень шляхом широкого розповсюдження інформації про заходи з тим, щоб громадяни могли брати в них участь; надання доступу до інформації, що стосується всіх аспектів життя територіальної громади; постійного звітування перед членами громади.

9. Забезпечення сталого розвитку міст потребує інтегрованого підходу до інвестицій, зокрема, у: розвиток сільської місцевості та доступності державних послуг для міських бідних, створення різних сільськогосподарських структур, ділянок в межах міста (в центрі або передмістях); використання відновлюваних джерел енергії: вітрогенераторів, сонячних батарей або біогазу, створеного із стічних вод; використання екологічного проектування.

10. Екологічно стійка урбанізація вимагає, щоб: скоротилися викиди парникових газів та здійснювались серйозні заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації; здійснювалась мінімізація міських розробок та розроблення більш компактних міст, що обслуговуються громадським транспортом; невідновлювані ресурси розумно використовувались і

зберігались; поновлювані ресурси не вичерпувались; зменшувалась використовувана енергія та вироблені відходи на одиницю продукції або споживання; вироблені відходи рециркулювалися або утилізувалися таким чином, щоб не завдавати шкоду навколишньому природному середовищу.

11. Для України може бути корисним досвід ЄС, де створено Комітет регіонів як самостійну інституцію ЄС, яка представляє голоси регіонів і міст ЄС, контактує з багатьма локальними мережами, і саме Комітет регіонів наполягає на своєму центральному місці в системі прийняття рішень щодо правової охорони навколишнього природного середовища в містах ЄС. Такий механізм дозволить набагато більшою мірою враховувати потреби міст при прийнятті юридично значущих рішень. Місцевий, регіональний та національний рівні управління повинні бути спрямовані на горизонтальну та вертикальну координацію, у тому числі міжмуніципальну та транскордонну співпрацю, забезпечення комплексного підходу до розвитку міста, щоб уникнути дублювання, ізольованих та некоординованих інвестицій.

12. Створення ефективного екологічного сектора економіки передбачає впровадження екологічного аудиту, екологічної сертифікації, екологічного страхування; формування екологічних вимог до розробки технологій тощо. Збереження та захист природного середовища вимагають насамперед впровадження нових методів територіального планування, землекористування та забудови; збереження природних екосистем; підвищення біопродуктивності; відновлення видового різноманіття тощо.

13. Місцеві органи влади для вирішення проблеми охорони навколишнього природного середовища міст мають використовувати різні моделі, які значною мірою відрізняються одна від одної, залежно від того, які джерела викидів парникових газів переважають у відповідному регіоні, від географічних умов, історичних факторів, кількості і складу населення тощо. Крім того, можливими є різні механізми застосування відповідних заходів, спрямованих на забезпечення охорони навколишнього природного середовища: це можуть бути довготривалі стратегії, розраховані на багато років, або короткострокові заходи; самостійні дії місцевої влади (тільки місцевого самоврядування або спільно із місцевими органами державної влади) або спільні дії із іншими суб'єктами (в першу чергу, громадськими організаціями), комплексні програми, які враховують різні кліматичні фактори, або програми вузької дії, спрямовані лише на один з аспектів.

14. На рівні законодавства має бути закріплено вимогу врахування екологічного фактору під час планування міст, затвердження правил благоустрою, встановлення проектувальних норм. Основною метою має бути поєднання високої щільності населення зі змішаними принципами землекористування для попередження розростання міст і зниження залежності від моторизованого транспорту, при цьому основна увага має приділятися інтеграції зелених зон у місто.

15. Локальне правове регулювання на рівні міст також має бути

спрямовано на вплив на основні чинники інтенсивного забруднення атмосфери автотранспортом в Україні, якими виступають: перезавантаженість дорожньо-транспортної мережі автотранспортом; експлуатація технічно застарілого автомобільного парку; низька якість паливно-мастильних матеріалів; незадовільний стан «зеленого екрану» і спеціальних загороджень, призначених для боротьби з шумовим забрудненням.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких відображено основні результати дослідження:

1. Джерелій В. В. Правова охорона навколишнього середовища міст: європейська модель і закономірності її формування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 103-105.

2. Джерелій В. В. Правовая охрана окружающей среды городов в ЕС. *«Legea si Viata»* (Республіка Молдова). 2015. № 6-3. С. 36-39.

3. Джерелій В. В. Формування правових засад забезпечення охорони навколишнього природного середовища в містах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 47. Том 2. 2017. С. 66-69.

4. Джерелій В. В. Європейські стандарти забезпечення правової охорони навколишнього природного середовища в містах. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2017. Вип. 5. Том 1. С. 78-82.

5. Джерелій В. В. Захист навколишнього природного середовища у містах як елемент забезпечення сталого розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 3. Том 2. С. 11-15.

6. Джерелій В. В. Локальне правове регулювання в системі забезпечення охорони навколишнього природного середовища в містах. *Slovak international scientific journal*. 2018. № 23. С. 65-74.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

7. Джерелій В. В. Правова охорона навколишнього середовища міст як гарантія права людини на безпечну екологію. Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина : зб. тез наук. доп. і повідомл. III Міжнар. наук.-практ. конф. (22 трав. 2015 р., м. Полтава) / редкол. А. П. Гетьман [та ін.]. Харків : Права людини, 2015. С. 431-435.

8. Джерелій В. В. Урбанізація як прояв глобалізації у світі і фактор впливу на навколишнє природне середовище. Теорія і практика сучасної юриспруденції: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2017. Ч. 1. С. 131-132.

9. Джерелій В. В. Охорона навколишнього природного середовища у містах на сучасному етапі розвитку. Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 22–23 грудня 2017 року. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. Ч. II. С. 115-117.

АНОТАЦІЯ

Джерелій В. В. Правова охорона навколишнього природного середовища в містах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2018.

Автором здійснено комплексне наукове дослідження проблем правової охорони навколишнього природного середовища в містах у контексті європейських стандартів правового регулювання цієї сфери відносин.

У роботі розроблено авторське визначення поняття «правова охорона навколишнього природного середовища міста» як системи нормативних і індивідуальних правових приписів, які виробляються і закріплюються на міжнародному, регіональному, національному і локальному рівнях з метою забезпечення збереження і відновлення навколишнього природного середовища міста, а також інституційні механізми забезпечення їх ефективної реалізації.

Автором узагальнено напрями правового регулювання на локальному рівні (органами місцевого самоврядування) з метою мінімізації негативного впливу міст на навколишнє природне середовище: у сфері реалізації повноважень щодо планування землекористування й залучення інвестицій органи місцевого самоврядування мають забезпечувати інклюзивність процесу прийняття рішень з метою залучення до їх вироблення усіх зацікавлених сторін, у першу чергу вразливі групи населення; з метою зменшення парникових викидів органи місцевого самоврядування можуть використовувати різні моделі сприяння розвитку мережі громадського транспорту й підвищення переваг його використання перед використанням особистого автомобільного транспорту; комбінунання правил (у тому числі щодо комерційних і промислових енергетичних стандартів) і стимулів, заохочувальних заходів (зокрема, для підтримки споруд із «зеленими кришами» або пасивного сонячного нагрівання) з метою стимулювання суб'єктів господарювання у містах працювати у спосіб, який мінімізує їх вплив на зміну клімату; використовувати різноманітні стимули, у тому числі гранти, позики та субсидій з метою стимулювання запровадження нових технологій.

Ключові слова: навколишнє природне середовище міст, правова

охорона навколишнього природного середовища, інститут правової охорони навколишнього природного середовища в містах, зміна клімату, принципи правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в містах.

АННОТАЦІЯ

Джерелій В. В. Правовая охрана окружающей природной среды в городах. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2018.

Автором осуществлено комплексное научное исследование проблем правовой охраны окружающей природной среды в городах в контексте европейских стандартов правового регулирования этой сферы отношений.

В работе разработано авторское определение понятия «правовая охрана окружающей природной среды города» как системы нормативных и индивидуальных правовых предписаний, которые вырабатываются и закрепляются на международном, региональном, национальном и локальном уровнях с целью обеспечения сохранения и восстановления окружающей природной среды города, а также институциональные механизмы обеспечения их эффективной реализации.

Автором проведено обобщение направлений правового регулирования на локальном уровне (органами местного самоуправления) с целью минимизации негативного влияния городов на окружающую природную среду: в сфере реализации полномочий по планированию землепользования и привлечения инвестиций органы местного самоуправления должны обеспечивать инклюзивность процесса принятия решений с целью привлечения к их разработке всех заинтересованных сторон, в первую очередь уязвимых групп населения; с целью уменьшения парниковых выбросов органы местного самоуправления могут использовать разные модели содействия развитию сети общественного транспорта и повышения преимуществ его использования перед использованием личного автомобильного транспорта; комбинирование правил (в том числе в отношении коммерческих и промышленных энергетических стандартов) и стимулов, стимулирующих мер с целью поощрения работы субъектов хозяйствования в способ, который минимизирует их влияние на изменение климата; использовать различные стимулы, в том числе гранты, займы и субсидии с целью стимулирования внедрения новых технологий.

Ключевые слова: окружающая природная среда городов, правовая охрана окружающей природной среды, институт правовой охраны

окружающей природной среды в городах, изменение климата, принципы правового регулирования охраны окружающей природной среды в городах.

SUMMARY

Dzhereliy V. V. Legal protection of the environment in cities. – Qualification Scientific Work on the Rights of Manuscript.

The Dissertation for obtaining Candidate of Juridical Sciences degree, speciality 12.00.06 “Land law; Agrarian law; Ecological law; Natural resource law”. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2018.

The author notes the need to develop effective ways of balancing between the need to ensure maximum protection of the environment and the inevitable influence of people on it. It provides an overview of the concept of a European city, not only as a place of advanced social progress with a high degree of social cohesion, a platform for democracy, dialogue between cultures and diversity, but also as a resurgence of the environment. This concept could be the basis for developing a national program of action for environmental protection cities in Ukraine.

The paper examines the role of cities in the processes of changing the lifestyle of the population, production and consumption patterns, the spatial structure of settlement and the location of production. The main tasks of the city authorities aimed at ensuring sustainable development of cities are formulated.

The author carried out a comprehensive scientific study of the problems of legal environmental protection in cities in the context of European standards of legal regulation of this sphere of relations.

The paper develops the author’s definition of the concept of “legal protection of the city’s natural environment” as a system of normative and individual legal regulations that are developed and enforced at the international, regional, national and local levels in order to ensure the preservation and restoration of the city’s natural environment, as well as institutional mechanisms ensuring their effective implementation.

The author has summarized the directions of legal regulation at the local level (local governments) in order to minimize the negative impact of cities on the environment: in the area of exercising powers of land use planning and attracting investments, local governments should ensure the inclusiveness of the decision-making process with a view to involving them in their development all stakeholders, especially vulnerable groups; in order to reduce greenhouse gas emissions, local governments can use different models to promote the development of the public transport network and increase the advantages of its use over the use of personal automobile transport; combining rules (including in relation to commercial and industrial energy standards) and incentives, incentives to encourage the work of economic entities in a way that minimizes their impact on climate

change; use a variety of incentives, including grants, loans and subsidies to encourage the introduction of new technologies.

It has been established that the goal of implementing the European model of legal environmental protection of the city is to ensure the ecological safety of cities, the reproduction of natural objects and complexes. This model includes: 1) environmental protection, high eco-efficiency and a small “ecological footprint”; 2) the management of material resources on a sustainable basis and the isolation of economic progress from the consumption of resources; 3) high energy efficiency and renewable energy, low carbon emissions, resistance to climate change; 4) minimizing urban development, minimizing the use of land with new fields and natural areas; the density and compactness of cities reduces energy needs, provides mobility and offers opportunities for more efficient use of land.

Keywords: natural environment of cities, legal protection of the environment, institute of legal environmental protection in cities, climate change, principles of legal regulation of environmental protection in cities.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
В. В. Шеховцов

Підписано до друку 18.01.2019 р. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 385.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Україна, 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77